

Žemberová, Viera

Užitočné literárnohistorické kolokviá

Opera Slavica. 2018, vol. 28, iss. 1, pp. 65-70

ISSN 1211-7676 (print); ISSN 2336-4459 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/138151>

Access Date: 22. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

von Platonovs Texten, die oft durch zahlreiche Eingriffe der Zensur stark entstellt wurden, wird hier als vordringliche Aufgabe genannt. Im Weiteren skizziert Günther die Rezeption des Autors zunächst im deutschen Raum, wo Ende der 1960er Jahre sowohl in der DDR als auch in der BRD die ersten Auswahlbände erschienen, gefolgt von einer bei „Volk und Welt“ herausgegebenen und von „Hanser“ nachgedruckten, sechsbändigen Werkausgabe. Zusätzlich wurden auch mehrere von Platonovs Dramen oder Dramatisierungen seiner Prosa zur Aufführung gebracht. In Bezug auf eine internationale Rezeption erwähnt Günther etwa Andrzej Stasiuks Reisebericht *Wschód*, in den Platonovs *Kotlovan* intertextuell eingearbeitet ist, oder die Aufnahme eben dieses Romans in Harold Blooms *Western Canon*. In der russischen Literatur selbst hat Platonov Günther zufolge wohl aufgrund der unwiederholbaren sprachlichen Gestaltung seiner Texte keine wirkliche Schule oder Tradition begründet, es verbleibt als Modus der Annäherung offenbar einzig die Parodie wie in Vladimir Sorokins postmodernem Roman *Goluboe salo*.

Der dem Band beigefügte Anhang schließlich lässt nichts an Genauigkeit zu wünschen übrig – hier findet sich zunächst eine Zeittafel, danach eine Bibliographie russischer und deutscher Platonov-Ausgaben sowie von Übersetzungen in andere Sprachen (wobei auch hier die beiden Romane *Kotlovan* und *Čevengur* am öftesten aufscheinen). Dem folgt eine kommentierte Auswahlbibliographie mit Arbeiten zu Platonov zunächst in russischer und danach in deutscher und englischer Sprache (wobei Evgenij Jablokovs Kommentar zu *Čevengur* mit dem Titel *Na beregu neba* auf S. 139 ohne Angabe von Erscheinungsort und -jahr auskommen muss). Ein Personen- und ein Werkregister beschließen den Band, der erkennbar von Hans Günthers intensiver wissenschaftlicher Auseinandersetzung mit Platonovs Werk profitiert. Er stellt insgesamt eine souverän gefertigte und gut lesbare Einladung dar, sich mit den auch heute noch irritierenden wie faszinierenden Texten des russischen Autors eingehender zu beschäftigen.

Stefan Simonek

Užitočné literárnohistorické kolokviá

BRTÁŇOVÁ, E. (ed.): *Literárnohistorické kolokvium. IV. Klasicizmus*. Bratislava: Ústav slovenskej literatúry SAV, 2017. 179 s. ISBN 978-80-88746-37-9.

Význam, hodnota, užitočnosť a podnetnosť kontinuity literárnovednej práce s materiálom, ktorý vznikol a uchoval sa ako dokument o genéze a priebehu

vývinu kultúry a konkrétnej národnej literatúry, jestvujúce metodologické vklady do obnažovania kauzálneho spojenia spoločenských a literárnych dejov sa latentne spájajú tak s novým (nedostupným, získaným, objaveným) dokumentom, s účinne zapájanými komparatívnymi podnetmi, ako aj s rešpektovanou personálnou, inštitucionálnou hodnotou. Spoločne a v prirodzenej súhre získavajú z rozvíjaného alebo nanovo otváraného, rozšíreného či precizovaného poznania o vývine kultúrnych a literárnych pohybov vo viacrozmerom pôsobení možností, príležitostí a výziev také poznanie, ktorým sa pričinia o obnovovanie potreby a významu výskumu v literárnej histórii. Prirodzeným pohybom času výrazne zasahuje do literárnohistorického výskumu generačné odovzdávanie si jeho podstaty a rovnako príčinné účinkuje nové, ďalšie, iné vyrovnávania sa s poznávanou kultúrnou, duchovnou a literárnou minulosťou. Tento počín má svoje opodstatnenie vtedy, keď sa uskutočňuje ako premyslené, vertikálne usmerňované poznanie utvárané zo súboru entít po analýze, interpretácii či komparácii toho, čím sa rozsah a nezastupiteľnosť literárnej vedy latentne udržiava aj ako indikátor objektívneho a emancipovaného pôsobenia spoločenských vied v aktuálnych spoločenských reáliách a realitách.

Pomiléniový slovenský literárnohistorický výskum sa presadil na akademických pracoviskách tým aj tak, že sa personálne posilnil o strednú a ambicióznú ranú generáciu literárnych historikov. V súčasnosti sa zúročujú i týmto inštitucionálnym vymedzením medziliterárne iniciácie, ktoré sa v európskom spoločenskom, kultúrnom a výskumnom prostredí, viažucom sa na predmet literárnej histórie, môžu uberať tým smerom, na ktorý sú adepti literárnej histórie odborne pripravení, no aj v súlade s tým, aké majú ambície vymedzené pre svoj zvolený časový, genologický, personálny, estetický, etický či inak podnecovaný parciálny výskum. Parcialita skúmaného problému v kontexte možností, aké poskytuje predmet literárnej histórie, si vyžaduje rešpekt a pevnú metodickú normu, a to aj preto, lebo nimi sa uskutočňuje a zreálňuje navrstvovanie a prehľbovanie (nanovo) aj novo poznaného materiálu, čím sa dokážu jeho súvislosti premeniť, obmeniť, alebo nekonvenčne iniciovať výskumnú a poznatkovú skutočnosť.

Iniciátorkou oživeného literárnohistorického výskumu z dejín slovenskej stredo-vekej literatúry a kultúry sa stala Erika Brtáňová, veď svojou erudíciou a empatiou vytvorila aktívne dotykové miesto, o ktoré prejavujú záujem akademické pracoviská, a tak vstupujú do otváraného výskumu a spolupráce medzi jednotlivými vysokými školami „doma“ a v zahraničí s Ústavom slovenskej literatúry SAV. Forma na zverejnenie výsledkov tematicky iniciovaného výskumu sa našla v literárnohistorických kolokviách. Tie sa odvíjajú od ponuky, možností a očakávaní zvolenej organizačnej formy, ktorá sa profiluje do možností práce literárneho historika s vývinom a ním spracovaného materiálu, spravidla do empatického priestoru aj pre záujemcov z európskeho slovákistického literárnovedného výskumu.

Výstupom tematických konferencií sú zborníky pomenované *Literárnohistorické kolokvium*: v roku 2017 vyšiel tlačou v poradí IV. s podtitulom klasicizmus, do ktorého včlenila editorka deväť výskumných materiálov z rozpätia (európskeho, slovenského) klasicizmu až preromantizmu a do sekcie *Archív* umiestnila „komentovaný prepis“ príležitostnej kázne Michala Semiana Prvotiny Služeb Božských prednesenú v roku 1783. Erika Brtáňová rozširuje, čím aj objasňuje okolnosti včleneného *Archívu* o informáciu, podľa ktorej ide o „*Edíciu spolu s komentárom (ktorá) vznikla v rámci grantového projektu Kázne a reči. Homiletická tvorba 16. – 19. storočia v kontexte slovenského literárneho vývinu*“¹. Podnetom na rozhodnutie editorky včleniť kázeň do *Literárnohistorického kolokvia* v roku 2017 venovaného primárne problematike literárneho klasicizmu sa stala udalosť, ktorá sa spája s 30. novembrom 1783. Vtedy zaznela „*pri posvätení nového evanjelického a. v. kostola v Pezinku*“. Kázeň Michala Semiana má svoje pôvodné nazvanie „*Prvotiny Služeb Božských, W nowém Chrámě Ewangelickém Pezýnském. Dne 30. Listopádu. Léta P. 1783, posvěceném držaných od Michala Semiána. Při též Cýrkvi, Nácý Slowanské, Slawa Božjho Kazatele. W Presspúrku. Wytisštěno v Ssimona Petra Wébera*“².

Literárnohistorické kolokvium IV. Klasicizmus, podľa úvodných informácií editorky, je v poradí tretím výstupom odborných stretaní sa výskumníkov sústredených na slovenskú stredovekú literatúru, „*predchádzajúce dva zväzky boli venované interpretačným sondám ohraničeným časovo historickými periódami stredoveku, renesančného humanizmu (I. zv.) a baroka (II. zv.), predložený zväzok prináša súbor interpretačných štúdií o slovenskej literatúre z obdobia prelomu 18. a 19. storočia, ktoré označujeme tradične ako klasicizmu*“³.

Slovenská stredoveká literatúra v jednotlivých vývinových obdobia sa odvíja od činov a uchovaných textov (pre výskum literárnej histórie) dominantných osobností literárneho klasicizmu a raného romantizmu, a tak tento zborník sa vo viacerých príspevkoch navracia a z iných „východísk“, ako sú tie, ktoré sú v literárnej histórii zabývané, vyrovnáva sa výkladovo, interpretačne aj komparatívne s textovou tvorbou *Bohuslava Tablica* (Miroslav Vojtech, Lenka Rišková), so žánrovo otvorenou lyrikou *Jána Hollého* (Martin Golema, Martina Taneski, Kristína Pavlovičová). Porovnávací maďarsko-slovenský výklad venovaný genéze a tematickej iniciácii, ktorými sa inšpiroval *Jozef Ignác Bajza*, ale aj širším dobovým kultúrnym kontextom zachyteným v tvorbe *Frenca Faludiho*, rekonštruovala slovakistika Anna István. Na *bernolákovské polemiky* a osvietenské satirické písanie sa sústredila Erika Brtáňová. Možný,

1 BRTÁŇOVÁ, E. (ed.): *Literárnohistorické kolokvium. IV. Klasicizmus*. Bratislava: Ústav slovenskej literatúry SAV, 2017, s. 176.

2 Tamže, s. 155.

3 Tamže, s. 5.

poučený a premyslený vzdelávací prístup ku genologickej, poetologickej, nazeracej a spoločensky tendenčnej mozaike *príležitostnej poézie v klasicizme* upozornil Peter Mráz.

Autori jednotlivých príspevkov zaradených do zborníka naznačili výberom dobových textov, že nenarušujú kontinuitu dostupného staršieho výskumu, ale i to, že sa odklonom od tradičných textových trajektórií vedome zapájajú do rozšírenia a zdôvodňovania prítomnosti kontinentálneho nazeracieho, genologického a estetického umiestňovania slovenskej stredovekej spisby v dobe jej vzniku a v čase jej spoločenského účinkovania.

S týmto zámerom sa Miroslav Vojtech rozhodol pre široký (estetická recepcia textu), komparatívne (nemecké filiace) a genologicky (autorská balada) kontext, ale aj voči spoločenskej konvencii mravne otvorený vývinový pôdorys, ktorý mu poskytol *Tablicov* text *Lubinský z Lubín a Rozina Milovská*, s podtitulom *Nešťastné následky stracené nevinnosti* (1807), ktorý pôvodne vyšiel v druhom zväzku *Tablicovho* cyklu *Poezye*. Lenka Rišková sa sústredila na iný *Tablicov* text s interpretačnou „básnickou ambíciou“, pritom zvýrazňuje, že jej pôjde o jej „estetický koncept“, na *Muzu ze slovenských hor* (1801) s dôvetkom pre čitateľa príspevku, „*len pripomínam, že v dejinách slovenskej literatúry ide o vôbec prvú básnickú zbierku v modernom zmysle slova*“⁴, aby sa aj ona vyrovnala odkazom na zväzky *Tablicových* spisov pomenovaných *Poezye* (I.–IV; 1806–1809 a 1812).

Úvodný príspevok Pavla Markoviča *Estetika klasicizmu a romantizmu a literárna kritika v období slovenského národného obrodzenia* pracuje v zborníku *Literárnohistorické kolokviu. IV. Klasicizmus* s vývinovým pôdorysom spoločenskej a kultúrnej doby a s pojmovými/terminologickými limitmi, ktorými sa sledované obdobie vymedzuje, ale sa aj nimi etabluje v slovenskej stredovekej literatúre. Literárnohistorické reflektovanie povedomia dobovej literárnej kritiky znamená pre autora príspevku metodologický verdikt, čiže inštrukciu, ako chápať a aplikovať vývinovú sémantiku termínu postoj po jeho zapojení do väzby básnický postoj, precíznejšie autorský postoj, ďalej, ako je účinné aktualizovať spoločenský a umelecký diferencovaný význam a výstuž termínov (literárny) klasicizmus, (literárny) romantizmus v literárnej vedy a napokon, ako objasniť kooperáciu dobovej literárnej kritiky, jej časom vymedzené hodnotové tendencie s iniciáciami aktuálneho literárnovedného výskumu.

Pri objasňovaní *Metaforického princípu podobnosti a poetickej funkcie v Hollého eposoch* zvolil Martin Golema obdobný účinný systémový prístup k sémantike termínov pri ich aplikácii do historického, poetologického a nazeracieho aj do dobovo aplikovaného tendenčného zámeru v básnickej a noetickej stratégii Jána Hollého v jeho eposoch s veľkomoravskou motivickou filiaciou. Golema svoj prístup

4 Tamže, s. 43.

k básnikom rozvinutej aplikácii dejinnej a národnej sémantiky obsiahnutej v termínoch podobnosť, poetická funkcie, princíp podobnosti, princíp opozície, dôsledne odvíja od genologickej entity Hollého eposov. Jednotlivé „tematiky“ eposov so slovanskou ideou objasňuje na podloží opozície termínov metafora - metonymia až po zovšeobecnenú vývinovú opozíciu romantizmus–realizmus a ich zhodnocovanie v ranej (dobovej) literárnovednej reflexii. Veľkomoravský komponent v Hollého eposoch – tak, ako to býva vo výskume M. Golemu zvykom – prekračuje očakávaný literárnovedný rozmer a znásobuje ho účinkom spoločenského kontextu: „*Podobne ako iní slovenskí vzdelanci pred ním i po ňom, aj Hollý principiálne nástojil na zmluvnej teórii vzniku Uhorska, podmaniteľská teória ho ako Slovana a Slováka hlboko urážala, v tejto veci sa angažoval ako prototypový a veľký básnik zreteľne preferujúci skokové myslenie v metaforách. Jeho básnický výkon a žánrové voľby sa natrvalo vpísali nielen do genómu slovenskej literatúry, ale aj (možno menej viditeľne) do genómu slovenskej literárnej vedy*“⁵.

Prekonávanie poetologických a noetických vzorov ako väzby na klasicistický atribút poetiky Jána Hollého znamená pre Martinu Taneski na jednej strane zblíženie sa s názorom V. Mikulu, ktorým sa Hollý „*do značnej miery javí ako zjednocovateľ často rôznorodých tradícií*“⁶, na druhej strane sa jej príspevok premyslene odkláňa od v literárnej histórii účinne zabývaných sond do typologických a verzologických schém pri výklade autora a jeho tvorby. Koncept, ktorý vznikol ako verdikt o prítomnosti rôznorodých (kultúrno-literárnych, estetických, poetologických) tradícií rozvinula na odkazoch na Hollého teoretický spis *Prozodia* (1824) a na ňou aktualizovaný výskumný prístup literárnej vedy k básnikovmu záujmu o antickú kultúrnu a na básnikovo ideové reflektovanie „slovansko-slovenskej mytológie“ v jeho eposoch.

Historická a etnická látková a motivická línia pokračuje aj v príspevku *Hollého Bájosloví pohanských Slovákov*, ktorému sa interpretačne venovala Kristína Pavlovičová. Vo svojom zámere venovať sa Hollého *Bájoslovíu*... zvyrazňuje, že si zvolila text, ktorý „*patrí medzi periférne, alebo menej spomínané či vôbec nespomínané práce Ľ. Hollého. Ján Hollý ho pripojil k eposu Sláv, ktorý vyšiel v r. 1839, podobne ako k eposu Cirillo-Metodiada pripojil Životopis svätích Cirilla a Metóda slovenských blahozvestov a ďalšie „prílohy“ alebo k eposu Svatopluk zase Visvetleňi některích slov k básni Svatopluk*“⁷. Autorka upozorňuje na žánrový pôdorys interpretovaného textu, ale aj na to, že ide o tendenčný náboženský spis, ktorý popri znakoch žánrového kompendia má svoje podložie v básnikových písomnostiach, ktoré sa považujú za súčasť jeho „religionistických materiálov“ s pragmatickým kresťanským, historickým a slovanským rozmerom.

5 Tamže, s. 74 – 75.

6 Tamže, s. 79.

7 Tamže, s. 89.

Okolo literárnohistorických kolokvií iniciovaných ústavom a Erikou Brtáňovou sa sústredila stredná a začínajúca generácia literárnych historikov, ktorým treba a ukazuje sa, že to má výsledky, venovať odbornú pozornosť z viacerých príčin. Tie môžu byť sprevádzané metodikou pri výbere literárneho a dokumentárneho materiálu, metodologickou tendenciou zhodnocovania a efektívneho nadväzovania na dostupný aj inonárodný literárnovedný výskum, novým čítaním starých textov, precizovaním a rozvíjaním individuálnej metódy, ale aj uplatnením netradičnej noetiky pri reflektovaní spoločenského, kultúrneho a (európskeho, medziliterárneho, areálového) scientistického kontexte skúmaného obdobia alebo autorskej tvorby. Azda i týmto prístupom ku kultúrnej a duchovnej minulosti a aktualizovaným prístupom a realizovaným postupom pri výskume na podloží literárnej histórie neostane bokom a nepovšimnutá ani generačne omladená inklinácia k zverejnenému literárnohistorickému výskumu, čím sa prirodzene spevňuje podložie a účinok jej prístupných a poznaných hodnôt.

Viera Žemberová

Literatúra:

BRTÁŇOVÁ, E. (ed.): *Literárnohistorické kolokvium. IV. Klasicizmus*. Bratislava: Ústav slovenskej literatúry SAV, 2017. 179 s. ISBN 978-80-88746-37-9.

L'œuvre oubliée de Roman Jakobson

JAKOBSON, R.: *Moudrost starých Čechů: Komentovaná edice s navazující exilovou polemikou. La sagesse des vieux Tchèques. Edition commentée, avec la polémique de l'exil*. Praha – Červený Kostelec: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, v. v. i. – nakladatelství Pavel Mervart, 2015. 383 str.

Tomáš Hermann et Miloš Zelenka se plongent dans le commentaire d'un écrit, publié en 1943 en Amérique et jamais contesté par l'auteur, bien que ses intérêts le porte dans d'autres domaines de recherches. Le texte de Jakobson représente une partie de plus d'une 128 pages; la partie (de 11–106 pages) est consacrée au contexte de l'œuvre, la récapitulation de ses conceptions – et les polémiques, qui ont provoquées, surtout dans l'exil, pendant les années de la Guerre (de 249–330) – est évoquée dans la deuxième partie de l'œuvre.